

Knygų lentynoje

KELETAS PASTABŲ DĖL JANINOS VARNIENĖS KNYGOS. – Rec.: Trumpas istorijos kursas. Vilnius, 2006. 438 p.

Knygą išleido leidykla „Tiklis“. Ji skirta „moksleiviams, studentams ir visuomenei“. Iš teksto matyti, kad tai yra trumpa pasaulio istorija, nors pavadinime tai neįvardijama. Iš 438 puslapių teksto 35 puslapiai yra skirti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijai. Apie tą įtarpą ir reikėtų pakalbėti. Siaura apimtis labiau įpareigoja autorių siekti didesnio preciziškumo ir tikslingumo. Pagal tematiką ir chronologiją 3 puslapiai skirti lietuvių etnogenezei, 8 – XIII–XIV a. Lietuvos valstybei, 18 – XVI–XVII a. Lietuvos istorijai ir 6 – XVIII amžiui.

1. 183–185 p. rašoma apie lietuvių kilmę. Ji datuojama V–VI a. ir teigiama, kad lietuviai atsirado prie Neries ir aukščiau jos santakos su Šventaja.

Šiuolaikinis mokslas (lituanistai, archeologai, antropologai) įžvelgia lietuvių pradžią artimesnę vakariniams baltams – prūsams ir jotvingiams. Lietuvių gyvenamasis plotas prasideda pietinių baltų dalyje. Šiaurėje buvę vėlesni gyventojai.

2. Dėl Lietuvos krikšto, p. 196.

Istorinėje literatūroje jau pradėta diskutuoti, ar 1387 m. buvęs Lietuvos, ar tik lietuvių krikštas. Bet ne apie tai. Tos diskusijos autorė galėjo ir nežinoti. Ji, veikianti sovietinės istoriografijos, Lietuvos krikštą pavaizdavo kaip luominių privilegijų suteikimą bajorams, bažnyčiai, Vilniaus miestui.

Šiandien galima pasakyti daugiau: apie Vilniaus vyskupijos ir pirmųjų parapijų įsteigimą, popiežiaus pripažinimą, privalomą visų lietuvių krikštą ir krikšto aplinkybes.

3. Krėvos sutartis 1385 m., p. 195.

Pasak autorės, „tauta nesuvokė turinti valstybę“. Neaišku, kokią tautą autorė turi mintyje.

Lietuviai mokėjo mokesčius valstybei ir privalėjo ginti valstybės sienas. Dar žinomas „visuotinis šaukimas“ į karą. Jei kalbama apie bajorų luominę tautą, tai jos dar nebuvo. Neaišku, kokios 1386 m. „neliko valstybinės institucijos“. Iš 1385 m. sutarties nepamirėtas svarbus Jogailos įsipareigojimas grąžinti Lenkijai jos prarastas žemes. Tiesa, sutarties tekste šios žemės neįvardijamos, bet galima numanyti, apie ką kalbama. O tai buvo viena iš svarbiausių Krėvos sutarties sąlygų.

4. 214 p. rašoma, kad iki Liublino unijos (1569 m.) buvo LDK bajorų suvažiavimai arba seimai. Tai yra diskutuotinas klausimas. Ar galima Ponų Tarybos suvažiavimus, nors dalyvaujant bajorų atstovams, bet be sprendžiamojo balso, vadinti seimais?

5. 218 p. autorė pareiškė, kad „iš esmės Liublino unija buvo tragedija“, suprantama Lietuvai. Nežinia, iš kur paimtas toks pesimistinis teiginys.

Šiuolaikinė mūsų istoriografija Liublino uniją suvokia ir kaip Lietuvos atstovų pastangomis

iškovotą federacinę Abiejų Tautų Respubliką, ir bendrą pergalę prieš Rusiją Livonijos kare, ir teigiamus poslinkius kultūroje.

6. 225 p. pounijinį laiko tarpą autorė vaizduoja neigiama. Liublino unija esą „sudariusi prielaidas ekonominiam ir politiniam smūkiui“. Šis teiginys yra žinomas iš senosios rusų ir sovietinės istoriografijos, o vėliau atėjęs ir pas mus. Liublino unija įtvirtinusi kilmingųjų luomo privilegijas, paimtas iš lenkų. Tarsi Lietuvos visuomenė negyveno pagal Lietuvos Statutą, patvirtintą dar ir 1588 m., o Rusijos diduomenė neturėjo savų socialinių privilegijų.

7. Dėl kultūros dalykų. 230 p. teigiama, kad nuo XVII a. prasidėjęs kultūrinis nuosmukis, nes „vėl įsigalėjo religinė pasaulėžiūra“, kuri pasireiškė netolerancija kitatikiams, mokyklos pajungimu bažnyčiai ir kt.

Katalikų Bažnyčios įtaka kultūriniame gyvenime suaktyvėjo po Tridento bažnytinio susirinkimo (1563 m.) ir šiuo požiūriu vargu ar galima išskirti laikotarpį nuo XVII a. vidurio net nepaminėjus Rusijos ir Švedijos agresijos XVII a. viduryje ir jos neigiamų padarinių Lietuvos ūkiui ir kultūrai. Atsieti XVI–XVIII a. Bažnyčios įtaka kultūrai būtų beprasmiška.

8. XVIII a. žinomas Europoje kaip Švietimo (Apšvietos) epocha. Autorė ją vadina Šviečiamąja epocha (p. 238, 241). Į šią epochą autorė įterpia ir baudžios irimo bei kapitalizmo atsiradimo (nuo XVIII a. antrosios pusės Lietuvoje) reiškinius. 238 p. teigiama: „ėmė irti baudžiava ir kurtis kapitalistiniai santykiai“, o 271 p. – tiesiog „Lietuvoje atsirado kapitalizmas“.

Kapitalizmo atsiradimo reiškiniai autorės gerokai paankstinti. Galima kalbėti apie kapitalizmo daigus, bet ne apie sanklodą, kurios buvimą gali paliudyti tik XIX a. pabaigos reiškiniai.

Švietimo epochoje autorė išvelgia du dalykus: Edukacinės komisijos įkūrimą ir Gegužės trešiosios konstituciją.

Šioje epochoje Lietuva pažino daugelį reiškinių – mokslo ir mokymo pasaulėjimo pradžia, naują požiūrį į tautą, švietėjišką publicistiką, nukreiptą prieš luomines privilegijas, ir kt.

9. Dėl Lietuvos prijungimo prie Rusijos 1795 m. Nebevaržoma sovietinių teiginių, autorė igižo didelę laisvę ir tuo pasinaudojo. 241 p. ji rašo, kad po Lietuvos prijungimo prie Rusijos „pablogėjo valstiečių padėtis“, o Rusija „pristabdė ekonominę ir kultūrinę plėtrą“. Ir su tuo galima visiškai sutikti.

10. Dėl pastebėtų atskirų netikslumų. 193 p. rašoma, esą 1255 m. Mindaugas „karūnavo savo sūnų“. Mindaugas negalėjo karūnuoti sūnaus. Bet jis gavo popiežiaus leidimą karūnuoti sūnų. Nėra duomenų apie Mindaugo sūnaus karūnavimą. 200 p. teigiama, kad Jogaila pirma parūpinęs sūnums Lenkijos sostą, o pasukui pasiūlęs karūnuoti Vytautą Lietuvoje.

Vytauto karūnavimo klausimas kilo dar 1429 m. Lucko suvažiavime ir ten Jogaila tam pritarė, bet vėliau, lenkų ponų spiriamas, to atsisakė. Jis dėjo pastangų, kad popiežius nepritartų Vytauto karūnavimui, pasiūlytam imperatoriaus. 225 p. autorė teigia, kad XVI–XVIII a. seimus šaukęs LDK kunigaikštis, o tarpuvaaldžiais – Ponų Taryba. Ar galvoja, apie ką rašo? 221 p. „spėjama“, kad Mykolas Lietuvis buvęs Mykolas Tiškevičius. Jau yra neginčijamai įrodyta, kad tai buvo Venslovas Mikolajevičius.

Baigiant norėtusi pasakyti, kad rengiant Lietuvos istorijos kursus ar jų įtarpus į pasaulinę istoriją reikia žiūrėti atidžiau, o gal ir siekti platesnio recenzentų rato ir išleidžiamo teksto aprobavimo.

Mečislovas Jučas